

Р. О. Татаровський

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 аспірант кафедри теорії та філософії права

СУЧАСНА ЕКСПЛІКАЦІЯ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА Г. ХАРТА

© Татаровський Р. О., 2016

Досліджено експлікацію теорії аскриптивної юридичної мови у філософії права Г. Харта. Висвітлено лінгвістичний поворот у ранніх працях Г. Харта як основи генези аналітичної філософії права. Звернуто увагу на вплив теорії мовних актів на розвиток філософії права Г. Харта.

Ключові слова: експлікація, аскриптив, аналітична філософія, теорія мовних актів, теорія “мовної гри”, метамова.

Р. О. Татаровский

СОВРЕМЕННАЯ ЕКСПЛИКАЦИЯ АНАЛИТИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ ПРАВА Г. ХАРТА

В статье исследуется экспликация теории аскриптивного юридического языка в философии права Г. Харта. Высветлено лингвистический поворот в ранних работах Г. Харта как основание для генезиса аналитической философии права. Обращено внимание на влияние теории речевых актов на развитие философии права Г. Харта.

Ключевые слова: экспликация, аскриптив, аналитическая философия, теория речевых актов, теория “речевой игры”, метаязык.

R. Tatarovsky

MODERN EXPLICATION OF H. HART'S ANALYTICAL PHILOSOPHY OF LAW

The article investigates the explication of the theory of ascriptive legal language in H. Hart's philosophy of law. The light has been shed on the linguistic change in early works of H. Hart as the basis for genesis of analytical philosophy of law. The attention has been paid to the influence of the theory of speech acts on the development of H. Hart's philosophy.

Key words: explication, ascriptive, analytical philosophy, theory of speech acts, theory of “language game”, metalanguage.

Постановка проблеми. У сучасній науковій літературі вважається, що свою популярність й авторитет Герберт Лайонел Адольфус Харт (1907–1992) здобув власне як теоретик і філософ права, зробивши значний внесок у розвиток юриспруденції ХХ ст. Широку популярність йому принесла публікація фундаментальної праці “Поняття права”, перше видання якої побачило світ у 1961 році. Відтоді ведеться відлік становлення нового розуміння тлумачення права – аналітичної теорії та філософії права [9, с. 60]. Це досить специфічна течія, яка спочатку була частиною аналітичної філософії, а пізніше стала самостійною галуззю наукового знання, а також характеризується

широким використанням інновацій і методик лінгвістичного аналізу мови у дослідження правових конструкцій. “Висвітлення” юридичної мови через аналіз слововживання основних юридичних понять стає головним завданням правознавця, від успішності вирішення якої врешті-решт залежатиме якість та ефективність правової системи [4]. Пошуки варіантів побудови послідовної та несуперечливої концепції юридичної мови, яка враховує її онтологічні та епістемологічні особливості, що відрізняють її від повсякденної мови, стануть умовами, що скеровують розвиток сучасної аналітичної філософії права.

Аналіз досліджуваної проблеми. Оскільки стаття скерована, передусім, на експлікацію ідей “раннього” Харта та їхній вплив на розвиток аналітичної філософії права, то суттєвими для цього дослідження вважаємо праці відомих дослідників, пов’язані з історією становлення та розвитку аналітичної філософії мови [7, с. 56]. З іншого боку, це дослідження скероване на вивчення аплікацій лінгвістичної методології в галузі права через аналіз положень теорії мовних актів на прикладі теорії аскриптивної юридичної мови Харта, тому особливе значення мали праці про експлікації методик та новацій філософії повсякденної мови [6, с. 360]. У цьому сенсі теоретико-методологічну основу дослідження становили розробки теорії мовних актів Дж. Л. Остіна, Дж. Серля, Ю. Хабеомаса, П. Ф. Стросона, Г. П. Грайса, логічний біхевіоризм Г. Райла, філософія повсякденної мови Дж. Е. Мура та філософія “пізнього” Л. Вітгенштайна [11, с. 98].

Мета і завдання статті. Головним завданням вважаємо проаналізувати не тільки вплив аналітичної філософії права на формування предметної сфери і методологічного апарата аналітичної філософії права, а також вплив окремих положень аналітичної філософії права на концептуалізацію змісту власне аналітичної філософії.

Виклад основного матеріалу. Формування аналітичної філософії права другої половини ХХ ст. стало основою для існування модифікації головних філософсько-правових проблем і нової інтерпретації феномена права, його поняття та сутності на емпіричному рівні пізнання правової реальності [5, с. 326]. Виявлення концептуально-методологічних основ та теоретичних положень у межах аналітичної філософсько-правової традиції – свідчення того, що аналітична філософія права, безперечно, є самостійною галуззю наукового знання зі своїм самобутнім предметом та специфічним об’єктом дослідження. Завдяки історичній реконструкції генези аналітичної філософії права, можемо експлікувати декілька факторів, які пояснюють інтерес до аналітично орієнтованих досліджень правових явищ [8, с. 235]. По-перше, до 1945 року головні проблеми теорії та філософії права так і не були вирішені, незважаючи на те, що британський правник Дж. Остін та його послідовники залишили багатий спадок для критичного переосмислення. До таких проблем зараховуємо: проблеми аналізу та визначення правових понять, проблеми розуміння права та критицизм у праві. Крім того, в післявоєнний час багато англійських академічних філософів та правників звернулись до досліджень повсякденної мови Б. Рассела, Дж. Е. Мура та Л. Вітгенштайна, що, врешті-решт, значно вплинуло на формування необхідних умов та теоретико-методологічних основ становлення аналітичної філософії права. По-друге, що є менш закономірним, у 1952 р. Г. Харт, маючи за плечима восьмирічний досвід адвокатської практики та семирічний досвід викладання філософії, був обраний на посаду професора юриспруденції Оксфордського університету.

Оцінюючи внесок Г. Харта в розвиток нового напрямку щодо розуміння права, Д. Шугармен дуже влучно та лаконічно написав: “Харт вдихнув нове життя в юриспруденцію, переорієнтувавши її таким чином, що головні якості аналітичної філософії другої половини ХХ ст., такі як: суворість раціональної аргументації, зрозумілість та ясність, увага до тонких концептуальних відмінностей та чуття мови та її логіки, почали використовуватися в дослідженні фундаментальних правових проблем” [10, с. 303].

В історико-філософських дослідженнях аналітичної філософії та філософії права особливою проблемою є необхідність перекладу з однієї термінологічної мови на іншу та напрацювання так

званої “нейтральної мови”, яка дає змогу формулювати компаративні тези та типологічні узагальнення [3]. Значною проблемою є також переклад аналітичної та філософсько-правової термінології українською мовою. Об’єктом дослідження є виникнення, становлення та розвиток сучасної аналітично орієнтованої філософії права. Предмет дослідження – експлікація теорії аскриптивної юридичної метамови у філософії права Харта. Це дослідження переслідує подвійну мету: з одного боку, експлікувати лінгвістичний поворот в працях “раннього” Харта як основу генези аналітичної філософії права, а з іншого боку – зафіксувати та розвинути головні положення теорії аскриптивної юридичної метамови Харта через аналіз окремих постулатів теорії мовних актів, теорії “мовних ігор”, теорії концептуального аналізу [2, с. 132]. Досягнення поставлених цілей дає змогу не тільки системно дослідити та оцінити філософську концепцію Харта та розвиток аналітичної філософії права, а й доповнити аналітичну філософію новими концептуальними положеннями, розробленими в межах аналітичної філософії права [1]. Досягнення сформульованих цілей забезпечується вирішенням таких задач:

1) сформулювати комплексну теорію, яка тематизує “лінгвістичний поворот” у філософії права ХХ ст. як особливого методологічного підходу, за допомогою якого головні якості аналітичної філософії можна було б використовувати у вирішенні фундаментальних правових питань;

2) проаналізувати не тільки вплив аналітичної філософії на формування предметної сфери та методологічного апарату аналітичної філософії права, а також вплив окремих положень філософії права на концептуалізацію змісту власне аналітичної філософії;

3) експлікувати загальні умови та тенденції розвитку аналітичної філософії права в ранніх працях Харта та довести, що творчість Харта необхідно розглядати в контексті розвитку аналітичної філософії ХХ ст. (передусім Оксфордської школи лінгвістичного аналізу);

4) проаналізувати теорію аскриптивних правових висловлень та довести, що вона є методологічною базою аналітичного підходу Харта до філософсько-правової проблематики;

5) провести імпліцитне методологічне розширення аскриптивної тематики в сфері права за рахунок запропонованої інтерпретації концепції “раннього” Харта як аналітичної філософії юридичної мови;

б) за рахунок аналізу аскрипцій у контексті теорії мовних актів та фіксації їхніх лінгвістичних апікацій у юридичній мові заперечити критичні аргументи опонентів аскриптивної концепції Харта.

Висновки. Проведені історико-філософські дослідження та висвітлена під час дослідження концепція аскриптивної юридичної мови Харта можуть стати внеском у проблематику періодизації історико-філософського процесу та осмислення специфіки сучасної аналітичної філософії загалом та аналітичної філософії права зокрема. Перспектива отриманих результатів дасть змогу дати комплексне й узагальнене уявлення про аналітичну філософсько-правову концепцію Харта у вітчизняній філософії та загальній теорії права.

1. Austin J. *The Province of Jurisprudence Determined* / J. Austin. Cambridge University Press, 1995. – 344 p. 2. Hart H. L. A. *Acts of Will and Responsibility* / H.L.A. Hart / *The Jubilee Lectures of the Faculty of Law, University of Sheffield*; ed. O. R. Marshall. – London: Stevens & Sons, 1960. – P. 115–144. 3. Hart H. L. A. *Analytical Jurisprudence in Mid-Twentieth Century: A Reply to Professor Bodenheimer* // *University of Pennsylvania Law Review*. – 1957. – Vol. 105. – P. 953–975. 4. Hart H. L. A. *The Concept of Law. Second Edition with Hart’s Postscript* / H. L. A. Hart ; ed. P. Bulloch, J. Raz. USA : Oxford University Press, 1997. – 315 p. 5. Hart H. L. A. *Essays in Jurisprudence and Philosophy* / H. L. A. Hart. USA : Oxford University Press, 1983. – 404 p. 6. Hart H. L. A. *Philosophy of Law and Jurisprudence in Britain (1945–1952)* // *The American Journal of Comparative Law*. 1953. – Vol. 2, No. 3. – P. 355–364. 7. Hart H. L. A. *Punishment and Responsibility. Essays in Philosophy of Law. Second Edition* / H. L. A. Hart. USA : Oxford University Press, 2008. – 315 p. 8. Hart H. L. A. *Scandinavian Realism* // *Cambridge Law*

Journal. 1959. – Vol. 17. – P. 233–240. 9. Hart H. L. A. *Signs and Words* // *The Philosophical Quarterly*. 1952. – Vol. 2. – P. 59–62. 10. Hart H. L. A. *Causation in Law. Second Edition* / H. L. A. Hart, T. Honore. – Oxford : Oxford Clarendon Press, 1985. – 516 p. 11. Searle J. R. *Speech Acts. An Essay in Philosophy of Language* / J. R. Searle. – Cambridge: Cambridge University Press, 1969. – 204 p.

REFERENCES

1. Austin J. *The Province of Jurisprudence Determined*. Cambridge University Press, 1995. 344 p. 2. Hart H. L. A. *Acts of Will and Responsibility. The Jubilee Lectures of the Faculty of Law, University of Sheffield*; ed. O. R. Marshall. London: Stevens & Sons, 1960. P. 115–144. 3. Hart H. L. A. *Analytical Jurisprudence in Mid-Twentieth Century: A Reply to Professor Bodenheimer*. *University of Pennsylvania Law Review*, 1957, vol. 105, P. 953–975. 4. Hart H. L. A. *The Concept of Law. Second Edition with Hart's Postscript*, eds. P. Bulloch, J. Raz. USA, Oxford University Press, 1997. 315 p. 5. Hart H. L. A. *Essays in Jurisprudence and Philosophy*. USA, Oxford University Press, 1983. 404 p. 6. Hart H. L. A. *Philosophy of Law and Jurisprudence in Britain (1945–1952)*. *The American Journal of Comparative Law*. 1953, vol. 2, No. 3, P. 355–364. 7. Hart H. L. A. *Punishment and Responsibility. Essays in Philosophy of Law. Second Edition*. USA, Oxford University Press, 2008. 315 p. 8. Hart H. L. A. *Scandinavian Realism*. *Cambridge Law Journal*. 1959, vol. 17, pp. 233–240. 9. Hart H. L. A. *Signs and Words*. *The Philosophical Quarterly*. 1952, vol. 2, P. 59–62. 10. Hart H. L. A. *Causation in Law. Second Edition*. Oxford, Oxford Clarendon Press, 1985. 516 p. 11. Searle J. R. *Speech Acts. An Essay in Philosophy of Language*. Cambridge, Cambridge University Press, 1969. 204 p.